

Међународни судски органи и њихово учешће у решавању међународних спорова

Проф. др. *Првослав Лукић*

У међународноправном режиму постоји изграђен и развијен систем средстава за решавање међународних спорова мирним путем. Тај систем функционише још од 1907. године, када је, од 15. јуна до 18. октобра, одржана у Хагу Друга хашка конференција о миру, на којој је усвојена Прва хашка конвенција о мирном решавању међународних спорова.

Систем мирног решавања међународних спорова, који је конституисан том конвенцијом, временом је дограђиван и усавршаван. Одредбе неких међународноправних аката, пре свега, Пакта Друштва народа (чл. 12. до 15) и, нарочито, Повеље Уједињених нација (њено начело садржано у чл. 2, т. 3, односно одредбе садржане у глави VI – „Мирно решавање спорова“, чл. 33. до 38), то несумњиво потврђују.

Како произилази из цитираних међународноправних аката, средства мирног решавања међународних спорова могу се поделити на *дипломатска* (непосредни дипломатски преговори, добре услуге и посредовање, анкетне комисије, измирење, поступак пред Уједињеним нацијама) и *судска* (међународне арбитраже и Међународни суд).

Аутор у чланку разматра судски начин решавања међународних спорова и, у оквиру тога, питања која су везана за установљивање, организацију, састав, надлежност и поступак међународних судских органа – арбитража (арбитража *ad hoc* и Сталног арбитражног суда), и Међународног суда – који учествују у решавању међународних спорова, указујући на разлику између те две врсте судских органа.

Увод

Развој међународних односа и, у вези с тим, појава и постојање међународних трвења, сукоба и спорова условили су потребу да се – у оквиру међународне заједнице – конституишу и афирмишу средства (инструменти) за мирно решавање међународних сукоба и спорова. Циљ таквих настојања јесте: искључење оружане силе (рата) као средства решавања међународних питања и спорова и стварање услова за унапређивање, успостављање и одржање међународног мира и безбедности. Управо, у тим настојањима су разлози за оснивање међународних организација (Друштво народа, Уједињене нације). Временом су таква настојања довела до тога да се у међународно право (његове изворе)

угради низ средстава (инструменти) помоћу којих ће се, на миран начин, решавати међународни спорови; да се, дакле, конституише и развија читав систем таквог начина решавања спорова.

Први формални извор међународног права којим се конституише систем мирног решавања међународних спорова (којим се установљавају средства и поступак таквог начина решавања спорова) јесте 1. хашка конвенција о мирном решавању спорова од 1907. године.¹ Систем мирног решавања међународних спорова, који је установљен том конвенцијом, временом је дограђиван и усавршаван – усвајањем (доношењем) бројних међународноправних аката,² у чему је посебно значајна улога и допринос Друштва народа³ и Уједињених нација.

Нема сумње, Повеља Уједињених нација има посебан значај у доградњи и усавршавању система мирног решавања међународних спорова. Поред тога што је у њу уграђено посебно начело о решавању међународних спорова мирним начинима, она садржи и посебне одредбе (систематизоване у 6. глави – „Мирно решавање спорова“, чл. 33. до 38) о таквом начину решавања спорова, с разрађеним (доста детаљно) решавањем спорова пред Уједињеним нацијама.

Средства (инструменти), која чине систем мирног решавања међународних спорова, а која су конституисана Конвенцијом о мирном решавању међународних спорова од 1907, Повељом УН и другим међународноправним изворима, могу се поделити на *дипломатска* и *судска* средства.⁴

Дипломатским средствима решавања међународних спорова сматрају се:

- непосредни дипломатски преговори,
- добре услуге и посредовање,
- анкетне комисије,
- измирење,
- поступак пред Уједињеним нацијама.

Судско решавање међународних спорова обухвата решавање спорова међународном арбитражом (арбитража *ad hoc* или Сталног арбитражног суда) и Међународног суда.

¹ Та конвенција је усвојена на 2. хашкој конференцији о миру, одржаној у Хагу од 15. јуна до 18. октобра 1907. године. У ствари, то је ревидирана 1. хашка конвенција о мирном решавању међународних спорова, која је усвојена на 1. хашкој конференцији о миру, одржаној у Хагу од 18. маја до 27. јуна 1899. године.

² Видети правне изворе о мирном решавању међународних спорова у: др Стеван Ђорђевић и други, *Грађа међународног јавног права*, књига трећа, Нови Сад, 1989, стр. 1109-1162.

³ Поред тога што Пакт Друштва народа (чл. 12–15) садржи одредбе о средствима и поступку мирног решавања међународних спорова, у оквиру Друштва су усвојена „два значајна акта: Женевски протокол о мирном решавању међународних спорова из 1924. и Генерални акт о мирном решавању међународних спорова усвојен од стране Скупштине Друштва народа 1929“ (др Смиља Аврамов, *Међународно јавно право*, Београд, 1976, стр. 303).

⁴ Др С. Аврамов, *исто*, стр. 304.

Међународне арбитраже

О арбитражи уопште

Међународна арбитража (даље: арбитража) један је од судских органа мирног решавања међународних спорова. Учествоје у решавању међународних спорова посредством једног или више изабраних судија (арбитри), на основу споразума странака у спору. Арбитража је веома стара међународноправна установа. Њене „прве трагове налазимо још у античком свету. Међутим, порекло модерне арбитраже треба тражити крајем XVIII века“. Тада се појављује арбитража у уговору од 1794. године, између Велике Британије и САД, „на основу кога су се уговорне стране сагласиле да веома значајна питања решавају путем арбитраже“.⁵

У формалним изворима међународног права међународна арбитража је конституисана (установљена) Конвенцијом о мирном решавању међународних спорова (1. хашком конвенцијом) од 1899, односно 1907. године.⁶ Одредбе те конвенције, којима се институционализује међународна арбитража као средство мирног решавања међународних спорова, још увек су актуелне. Како произилази из одредаба чл. 37. наведене конвенције, међународна арбитража „има за циљ регулисање спорова између држава од стране судија које су оне изабрале и на основу поштовања права“. Даље се у том члану утврђује да обраћање арбитражи „повлачи за собом обавезу подвргавања пресуди у доброј вери“. Из контекста тих одредаба произилазе три основна својства арбитраже: 1) да је она правна установа; 2) да спорове који се пред њу изнесу решава применом међународноправних норми (правила међународног права), и 3) да су њене одлуке (пресуде) обавезне за странке у спору. Те карактеристике (својства) арбитраже указују на значајну разлику између ње и других средстава међународних спорова (добре услуге, посредовање, измирење). Док се помоћу арбитраже спорови решавају применом правних средстава (у складу с правним нормама) – доношењем пресуде која обавезује странке у спору, добре услуге, посредовање и измирење само саветодавно утичу на решавање међународних спорова. Управо у тој разлици је могућност за комбиновано коришћење свих наведених средстава мирног решавања међународних спорова. Изношењу спора пред арбитражу могу да претходе друга наведена средства (добре услуге, посредовање или измирење).

Иако арбитража – исто као Међународни суд – има карактер међународног судског органа, она се знатно разликује од Међународног суда, и то у:

а) начину конституисања (установљавање). Арбитража се установљава уговором (компромис) између странака у спору. Међународни суд

⁵ О пореклу арбитраже и настојањима да се она заведе као обавезно средство решавања међународних спорова детаљније у: др С. Аврамов, *исто*, стр. 310 и 311, и J. Andrassy, *Међународно право*, Загреб, 1976, стр. 505-507.

⁶ Та конвенција је усвојена на 1. хашкој конференцији о миру, а ревидирана на 2. хашкој конференцији о миру.

је конституисан Повељом УН и Статутом Суда као главни судски орган Уједињених нација, који решава све међународне спорове које пред њега изнесу државе чланице УН;

б) начину избора судија (арбитра). Арбитре (судије) арбитражне странке у спору бирају или споразумно одређују начин њиховог избора. Судије (чланови) Међународног суда, по одређеном поступку, бирају Генерална скупштина и Савет безбедности;

в) примени правних правила при решавању спорова. Арбитража има шири домен у примени правних правила. Наиме, примењују се она правна правила о којима су се странке споразумеле, при чему је могућно да се на исту врсту спорова примене различита правна правила. Међународни суд, међутим, међународне спорове решава применом унифицираних правних правила, која су садржана у актима међународног права, као што су: међународне конвенције (опште и посебне), међународни обичаји, општа правна начела која су признали цивилизовани народи и судске одлуке и доктрина.

Решавање међународних спорова путем арбитраже – као и друга средства мирног решавања међународних спорова – увек зависи од воље странака. Односно, такав начин решавања спорова има добровољан, па тиме и факултативан карактер. Али, ако се државе (странке) сагласе да решавање спора повере (препусте) арбитражи, онда их њена одлука (пресуда) обавезује, тј. дужне су да по њој поступе. Дакле, о решавању међународних спорова путем арбитраже странке се увек споразумевају. Оне то чине специјалним (посебни) уговором (компромис) – тзв. арбитражним компромисом (даље: арбитражни компромис).

Правни режим арбитраже

Арбитража је добровољна, односно факултативна институција (установа). Она се установљава и учествује у решавању одређеног спора само ако се о томе странке (државе) споразумеју. Своју обавезу о изношењу спора на решавање одређеном арбитражном форуму странке у спору утврђују арбитражним компромисом (посебним уговором). Тим актом се утврђују сва питања која се тичу установљавања и рада арбитраже, као што су: 1) предмет спора; 2) начин избора (именовање) арбитра; 3) правна правила (правни извори) на основу којих ће се спор решити (пресудити); 4) посебна права која се дају арбитражи (ако јој се таква права дају); 5) место заседања арбитраже; 6) службени језик и 7) други посебни услови о којима се странке споразумеју. Арбитражни компромис је, дакле, правни основ и оквир за деловање арбитраже и обавезност одлуке (пресуде) коју она доноси.

Као и сва друга питања која чине предмет арбитражног компромиса, тако и број арбитра странака утврђују споразумно. Ако се не ради о арбитражи обликованој у лицу једног арбитра,⁷ већ о арбитражи као

⁷ Давнашња пракса да се као арбитра појављују појединци (поједини владари и др.) сада је напуштена (др С. Аврамов, *исто*, стр. 311).

колективном органу, она се, најчешће, састоји од три или пет,⁸ па и више (на пример, седам) арбитра.⁹ Свака од странака у спору именује по једног, односно по два (или по три, ако се арбитража састоји од седам) арбитра, а трећег или петог (односно, седмог) арбитра странке именују споразумно. Ако о трећем, односно петом (или седмом) арбитру странке не постигну споразум, њега бирају арбитри које су изабрале (именовале) странке у спору, или се бира на други начин утврђен арбитражним компромисом (на пример, поверавање избора некој неутралној личности или одређеном међународном функционеру). Арбитражним компромисом странке у спору могу утврдити да избор арбитра у целини обави неки орган међународне организације, на пример, Савет безбедности Уједињених нација. Арбитражним компромисом се може утврдити „и сам арбитражни поступак“ (правила по којима ће арбитража поступати).¹⁰ Сва наведена питања која се тичу установљавача и деловања арбитраже странке у спору, арбитражним компромисом, могу утврдити: за један одређени спор, за одређену врсту будућих спорова, или за све спорове који могу настати у њиховим међусобним односима.

Опште је правило међународног права да су странке обавезне да изврше одлуку арбитраже (арбитражна пресуда) „у доброј вери“.¹¹ Арбитражна пресуда обавезује само странке у спору. У случају спора око извршења арбитражне пресуде, њега решава исти арбитражни суд (арбитражни суд који је донео пресуду). Арбитражна пресуда је коначна (њом се спор решава коначно). Против пресуде странке немају право жалбе (жалба, дакле, није допуштена).

У правној литератури, међутим, наводе се разлози због којих се може побијати арбитражна пресуда (корупција арбитра, закључивање арбитражног компромиса од ненадлежног органа, прекорачење овлашћења арбитра и др.), али се истовремено указује на проблеме који се јављају у вези с форумом пред којим би се пресуда побијала, односно који би био надлежан да арбитражну пресуду прогласи ништавом.¹² Чини се да и та питања треба да се реше споразумом странака, што значи да их треба решавати у оквиру арбитражног компромиса.

Стални арбитражни суд

Покушаји који су чињени на плану формирања обавезне арбитраже нису успели – није дошло до формирања таквог судског органа ни на Првој, ни на Другој хашкој конференцији о миру. Ипак, из таквих настојања произишло је образовање Сталног арбитражног суда; али,

⁸ Др С. Аврамов, *исто*, стр. 311.

⁹ J. Andrassy, *исто*, стр. 503.

¹⁰ О арбитражном поступку, његовим фазама, правним изворима којих се арбитража и њени арбитри морају придржавати, доношењу арбитражне пресуде и др. видети: др С. Аврамов, *исто*, стр. 312; J. Andrassy, *исто*, стр. 509 и 510.

¹¹ Чл. 37, став 2. Конвенције о мирном решавању међународних спорова од 1907. године.

¹² Видети: др С. Аврамов, *исто*, стр. 312; J. Andrassy, *исто*, стр. 510.

не као обавезног, већ као факултативног судског органа. Стални арбитражни суд је основан на 1. хашкој конференцији од 1899. године. Круг држава чланица тог суда се постепено проширивао, али је још увек незадовољавајући; укупан број чланица износи мање од половине чланица Уједињених нација. Отуда је мали и број спорова које је решавао тај суд.

Надлежност Сталног арбитражног суда је факултативна – исто као и арбитражних судова *ad hoc*; у начелу, ограничена је само на решавање спорова између држава чланица Суда. Међутим, сагласно одредбама Конвенције о мирном решавању међународних спорова, пред Сталним арбитражним судом могу се појавити и спорови између других држава: између држава које уопште нису чланице тог суда, или између држава које су чланице Суда и оних које то нису. Те државе могу решавање спорова изнети пред Стални арбитражни суд само ако се сагласе с таквим начином решавања спорова.

Стални арбитражни суд сачињавају арбитри које именују његове чланице. Свака чланица може именовати по четири арбитра, и то лица „чије је познавање међународног права признато, која уживају највиши морални углед и пристају се примити функције арбитра“. Мандат арбитра траје шест година, с правом да, по истеку мандата, могу бити поново бирани. Изабрани арбитри се уводе у посебан списак (листа арбитра), који се доставља свим државама чланицама Суда. Тај суд не заседа стално, већ само поводом решавања одређеног спора. Странке у спору, кад одлуче (кад се сагласе) да спор изнесу пред Суд, бирају са листе арбитра судије за решавање тог спора. Ако се не сагласе о избору арбитра (судија) на тај начин, избор се обавља по посебном поступку: свака странка именује по два члана (арбитра), од којих само један члан може бити држављанин државе која врши именовање. Кад је за одређени спор формиран суд (судско веће), странке у спору достављају Суду арбитражни компромис. После спроведеног утврђеног (писано и усмено) поступка, Суд доноси одлуку (пресуда) „у складу с арбитражном процедуром“.¹³

Стални арбитражни суд, као своје сталне органе (кроз које се и манифестује, тј. испољава његова сталност), има: 1) Биро – „биро-секретаријат, који је састављен од административног особља“, на чијем је челу генерални секретар, и 2) Административни (Управни) одбор, који сачињавају дипломатски представници уговорних странака (чланица Суда) акредитовани у Холандији (Хаг). Председник (председавајући) одбора стално је холандски министар иностраних послова. Одбор обавља послове који се односе на: постављање службеника Суда, финансирање Суда и друга питања везана за функционисање Суда. О свим питањима из свог делокруга Одбор одлучује већином гласова.¹⁴

¹³ *Правна енциклопедија* 2, Београд, 1989, стр. 1582.

¹⁴ О органима Суда: др С. Аврамов, *исто*, стр. 311; *Правна енциклопедија* 2, стр. 1582.

Правни основ за оснивање међународних судова налази се у конститутивним (основни) актима међународних организација: у Пакту Друштва народа и Повељи Уједињених нација. Први међународни судски орган – *Стални суд међународне правде*, на основу Пакта Друштва народа,¹⁵ основало је Друштво народа (1921).¹⁶ Иако је умногоме везан за Друштво народа и ослоњен на његов систем (не само у погледу оснивања него и у погледу усвајања статута, избора судија, финансирања), Стални суд међународне правде није био орган Друштва народа, већ самосталан и независан судски орган. Стални суд међународне правде је престао да постоји (расформиран је) 1946. године, на основу Резолуције Скупштине Друштва народа од 18. априла исте године, након подношења оставке свих његових судија.¹⁷

Даном доношења Резолуције Скупштине друштва народа о расформирању Сталног суда међународне правде (18. април 1946. године), отпочео је с радом нови *међународни суд* основан „у крилу Уједињених нација“.¹⁸ Тиме је остварен континуитет у постојању и деловању међународних судских органа. О томе се, поред осталог, може закључити и на основу одредаба чл. 37. Статута Међународног суда. Њима је предвиђена надлежност Међународног суда за спорове за које је, неким важећим уговором или конвенцијом, „предвиђено изношење неког питања пред суд који је требало да образује Друштво народа, или пред Стални суд међународне правде“. Изношење таквих питања пред Међународни суд долази у обзир само ако су странке у спору стране Статута Суда.

За разлику од сталног суда међународне правде, који није био орган Друштва народа, Међународни суд – основан Повељом Уједињених нација – конституисан је као главни судски орган Уједињених нација. То је изражено, пре свега, у чл. 7. Повеље, у којем се структурирају главни органи Уједињених нација, али и посебно апострофирано у чл. 92. Повеље и у чл. 1. Статута Међународног суда. Међународни суд је,

¹⁵ „Савету се ставља у дужност да припреми нацрт о Сталном суду међународне правде и да га поднесе члановима Друштва. Овај Суд биће надлежан за све спорове међународног карактера које му парничне стране буду поднеле. Он ће исто тако доносити саветодавна мишљења о сваком спору и о сваком питању које му упути Савет или Скупштина“ (чл. 14. Пакта Друштва народа).

¹⁶ Почетком 1920. године, Савет Друштва народа је, на основу чл. 14. Пакта, образовао Саветодавни комитет правника за образовање Сталног суда међународне правде. На Првој скупштини Друштва народа, у Женеви, разматран је извештај тог комитета. „Резолуцијом од 13. 12. 1920. Скупштина је одлучила да Савет достави Статут суда свим државама чланицама и да исти ступи на снагу када буде ратификован од већине чланица, што је остварено до следећег заседања Скупштине, септембра 1921“. Прва седница Сталног суда међународне правде одржана је 15. фебруара 1922. године (*Правна енциклопедија* 2, Београд 1989, стр. 1582).

¹⁷ Др С. Аврамов, *исто*, стр. 314.

¹⁸ *Исто*, стр. 314.

дакле, „главни судски орган Уједињених нација“. Поред одредаба које опредељују такво својство Међународног суда, Повеља садржи и одредбе којима се, у основи, регулишу организација и деловање тог органа. При томе се посебно указује на одредбе које се односе на: Статут Међународног суда; стране Статута Суда; придржавање одлука Суда; поверавање решавања спорова другим судовима и давање саветодавних мишљења органима Уједињених нација (на њихов захтев).

Како произилази из одредаба Повеље (чл. 92), Међународни суд има свој статут, према којем поступа; Статут Суда – као прилог Повеље – чини њен саставни део, а заснован је на „Статуту Сталног суда међународне правде“. Статутом Међународног суда су уређена сва питања која се тичу организације и деловања Суда, као што су:

- организација Суда и избор његових чланова – судија (чл. 2. до 33);
- надлежност Суда (чл. 34. до 38);
- поступак по којем Суд обавља своје функције (чл. 39. до 64);
- давање саветодавних мишљења Суда (чл. 65. до 67).

Та питања су Статутом Суда уређена начелно (у обиму који, у основи, обезбеђује остваривање функција Суда; који је, дакле, примерен за такву врсту правних аката). Међутим, Статутом Суда (чл. 30) утврђено је овлашћење Суда да донесе правилник Суда, којим се прописују правила према којима Суд обавља своје функције (којим се, дакле, детаљније разрађују начелне одредбе садржане у Статуту). Статутом Суда (исти члан) утврђено је, такође, да Суд прописује и пословник о његовом раду. Повељом је утврђено и то да су сви чланови (све државе чланице) Уједињених нација, *ipso facto*, стране Статута Међународног суда. Држава која није члан Уједињених нација може да постане страна Статута Међународног суда под условима које, у сваком поједином случају, одређује Генерална скупштина на препоруку Савета безбедности.¹⁹ Држава која на тај начин постане страна Статута Међународног суда стиче право да у Генералној скупштини, равноправно с државама чланицама УН, учествује у избору судија (чланови) Међународног суда. Разуме се, стицањем својства стране Суда и наведених права у том својству држава не стиче и статус члана Уједињених нација.

Организација и судије Суда

Организација Суда

Састав суда. Састав Суда утврђен је чл. 2. Статута Суда. Према одредбама тог члана, Међународни суд „сачињавају скуп независних судија“, који су, по утврђеном поступку, изабрани између лица која

¹⁹ Ти услови би се могли састојати у следећем: 1) да држава у целости прихвата одредбе Статута Међународног суда; 2) да држава прихвата обавезе које, на основу чл. 94. Повеље, имају државе чланице УН – да ће се придржавати одлука Међународног суда у сваком спору у којем је она странка; 3) да даје свој допринос за издржавање Суда, који одреди Генерална скупштина. У том смислу је, управо, Генерална скупштина поставила услове по захтеву Швајцарске 1946. године (др С. Аврамов, *исто*, стр. 314).

испуњавају одређене услове (у погледу моралних и стручних квалитета).²⁰ Међународни суд (његов судски колегијум састоји се од 15 судија (чланова Суда). У том саставу не могу бити два члана који су држављани исте државе; дакле, из једне државе може бити биран само један члан Суда. Лице које је изабрано за члана Суда а држављанин је више од једне државе сматраће се држављанином државе у којој редовно врши грађанска и политичка права.

Седиште и место заседања Суда. Седиште Међународног суда је у Хагу. Међутим, то не значи да Суд заседа само у свом седишту; ништа не спречава Суд да заседа и обавља своје дужности у другом месту (ван свог седишта) „кад год сматра да је то пожељно“ (чл. 22. Статута). У погледу места заседања судских одељења,²¹ Статут Суда (чл. 28) предвиђено је да она могу заседати и обављати своје задатке и ван Хага, али само уз пристанак странака у спору.

Председник, потпредседник, и секретар Суда. Суд има председника и потпредседника, које бира на време од три године из реда својих чланова; исти чланови Суда могу бити поново изабрани на те функције. Суд именује свог секретара, а може да поставља и остале потребне службенике Суда. Председник и секретар Суда бораве у седишту Суда (у Хагу).

Судска одељења. Статутом Суда (чл. 26. до 29) предвиђена су судска одељења као организациони облик деловања Међународног суда. Тако, Суд може образовати:

а) *једно или више одељења за одређене врсте спорова*, на пример, за радне спорове и спорове у вези с транзитом и саобраћајем. Таква одељења се могу образовати повремено („с времена на време“), а састављена су „од тројице или више судија“ (о чему одлучује Суд);

б) *одељење за одређени спор*, које Суд „у свако доба“ може да образује, а сачињавају га судије чији број утврђује Суд у сагласности странака у спору. Судска одељења (дакле, одељења за одређене врсте спорова, односно за одређени спор) „суде и одлучују у споровима ако то захтевају странке у спору“.

Ради бржег отправљања послова Суд образује „сваке године“ једно одељење за *скраћени поступак* (за суђење и одлучивање по скраћеном поступку). Такво одељење може судити и одлучивати само на захтев странака у спору, а састављено је од тројице судија. Поред тога, у одељење се бирају „и двојица судија у сврху да замене судије који буду спречени да учествују у суђењу“.

Пресуда коју изриче било које од наведених судских одељења сматра се пресудом Суда (као да је изрекао Суд).

Заседање Суда. Суд заседа стално, изузев за време судског одмора. Почетак и трајање судског одмора одређује Суд. Чланови Суда (судије) имају право на повремена одсуства. Почетак и трајање њиховог одсуства

²⁰ Видети о избору судија.

²¹ Видети о судским одељењима (одељења: за одређене врсте спорова, за одређени спор, за скраћени поступак).

утврђује Суд, „водећи рачуна о удаљености између Хага и завичаја појединог судије“. Чланови Суда дужни су да буду стално на располагању Суду. Ако се налазе на одсуству или су, због болести или других оправданих разлога, спречени да буду присутни, чланови Суда ће се „уредно оправдати пред председником“.

Правило је да Суд заседа у потпуном саставу (свих 15 његових чланова). Од тог правила се одступа само у случајевима предвиђеним Статутом и Правилником Суда. Статутом Суда је предвиђено да је за „образовање Суда“ (за његово заседање) довољан кворум од девет судија. Правилником Суда може се предвидети да један или више судија, „према околностима и по редоследу, буду ослобођени учествовања у суђењу“. Ослобођењем од учешћа у суђењу „број судија расположивих за образовање Суда“ не може да се смањи испод једанаест судија.

Избор судија

Услови за избор. Лица која се бирају за судије (чланови) Међународног суда треба да поседују високе моралне особине. Поред тога, треба да испуњавају и услове који се у земљама чији су држављани траже за обављање највиших судских функција, или су познати правни стручњаци у међународном праву (чл. 2. Статута).

Органи и поступак за избор. Чланове (судије) Међународног суда бирају: Генерална скупштина и Савет безбедности, „независно један од другог“ (чл. 4, став 1. и чл. 8. Статута). Избор се спроводи по поступку утврђеном Статутом (чл. 4. до 12), који се састоји од две фазе: фазе кандидовања и фазе самог избора.

У фази кандидовања предлажу се кандидати и састављају листе предложених кандидата за чланове Суда. Кандидате предлажу:

- националне групе Сталног арбитражног суда (чл. 4, став 1. Статута);

- националне групе држава чланица Уједињених нација које нису представљене у Сталном арбитражном суду, које, у ту сврху, одреде владе тих држава.²² Те националне групе предлажу кандидате на позив генералног секретара Уједињених нација.²³ Ниједна од наведених националних група не може предложити више од четири лица (кандидата), од којих највише два из реда својих држављана. Број кандидата које предлаже поједина национална група ни у којем случају не може бити

²² Националне групе држава чланица УН које нису представљене у Сталном арбитражном суду предлажу кандидате за чланове Суда „под истим условима које члан 44. Хашке конвенције од 1907. о мирном решавању међународних спорова прописује за чланове Сталног арбитражног суда“ (чл. 4, став 2. Статута). Видети о Сталном арбитражном суду (о његовом саставу).

²³ Генерални секретар УН, најмање три месеца пре дана избора чланова Суда, обраћа се писано, члановима Сталног арбитражног суда, односно члановима националних група држава чланица УН које нису представљене у Сталном арбитражном суду, с позивом да, у одређеном року, преко националних група приступе предлагању лица (кандидата) „која су у стању да се приме дужности члана суда“ (чл. 5, став 1. Статута).

већи од двоструког броја судијских места која треба попунити (чл. 5, став 2. Статута). У Статуту Суда (чл. 6) препоручује се свакој националној групи да се пре приступања предлагања кандидата за чланове Суда „посаветује са својим највишим судом, својим правним факултетима и правним школама, а, исто тако, и са својим националним академијама и националним одељењима, међународних академија које се баве проучавањем права“. Фаза (поступак кандидовања се завршава састављањем листе предложених кандидата, коју саставља генерални секретар УН, по азбучном реду свих лица предложених од стране националних група (на наведени начин), и доставља Генералној скупштини и Савету безбедности ради избора чланова Суда (чл. 12. Статута). Генерална скупштина и Савет безбедности бирају чланове Суда само између лица која се налазе на листи коју им је доставио генерални секретар УН, изузев случаја предвиђеног у чл. 12, став 2. Статута – када је неко лице унето у листу заједничке комисије Генералне скупштине и Савета безбедности.²⁴ При избору чланова Међународног суда, Генерална скупштина и Савет безбедности воде рачуна не само да лица која треба да буду изабрана појединачно испуњавају тражене услове (у погледу моралних и стручних квалитета) него и да се у Суду, као целини, „обезбеди представљање највиших облика цивилизације и главних правних система“ (чл. 9. Статута). У тој одредби Статута су, ипак, дошла до изражаја „политичка разматрања“ при избору судија, иако се у први план истиче независност судија и њихови морални и стручни квалитети.²⁵

Изабраним члановима Суда сматрају се они кандидати који добију апсолутну већину гласова у оба органа који обављају избор: и у Генералној скупштини и у Савету безбедности. Апсолутна већина постоји када је за избор гласала већина од укупног броја чланова Генералне скупштине, односно чланова Савета безбедности. При томе се не прави разлика између сталних и несталних чланова Савета безбедности (како се то чини када се ради о другим питањима из чл. 27. Повеље). Уосталом, у чл. 10, став 2. Статута посебно је наглашено да се свако гласање у Савету безбедности за избор судија (или за именовање комисије из чл. 12. Статута) обавља без икакве разлике између сталних и несталних чланова Савета безбедности.

Мандат. Мандат чланова Суда траје девет година, а по истеку мандата могу бити поново бирани (чл. 13, став 1. Статута). Чланови Суда којима је мандат истекао настављају да обављају своју дужност све док њихова судијска места не буду попуњена. Они су дужни да и после попуне њихових места наставе с радом на довршењу свих спорова које су започели да суде (чл. 13, став 3. Статута).

²⁴ У чл. 12, став 2. Статута предвиђа се да неко лице које испуњава потребне услове (у погледу моралних и стручних квалитета, члан 2. Статута) може бити унето у листу заједничке комисије, ако се та комисија „једногласно сагласи“ о том лицу, иако није било унето у листу предложених кандидата коју је саставио генерални секретар УН.

²⁵ Др С. Аврамов, *исто*, стр. 314.

Члан Суда може поднети оставку, која се упућује председнику Суда, а он је доставља генералном секретару Уједињених нација. Достављањем оставке генералном секретару судијско место се сматра упражњеним (чл. 13, став 4. Статута).

Остала питања о избору судија. Поред наведених, Статут Суда садржи и више других одредаба које се тичу избора судија, као што су одредбе из којих произлази:

а) да ће се сматрати да је, у случају да више од једног држављанина исте државе добије апсолутну већину гласова у Генералној скупштини и Савету безбедности, изабран онај који је само најстарији од њих (чл. 10, став 3. Статута);

б) да се после првог састанка Генералне скупштине и Савета безбедности одржаног ради избора судија Суда, ако остане непопуњено једно или више судијских места, „одржава други и, ако је потребно, трећи састанак“ (чл. 11. Статута);

в) да се после трећег састанка, ако остане непопуњено једно или више судијских места, може у свако доба на тражење Генералне скупштине или Савета безбедности, образовати заједничка комисија од шест чланова, од којих по три именује Генерална скупштина и Савет безбедности, како би се за свако још непопуњено судијско место, апсолутном већином гласова, изабрало једно име које се предлаже на одвојено усвајање у Генералној скупштини и у Савету безбедности (чл. 12, став 1. Статута);

г) да чланови Суда који су већ изабрани, ако је заједничка комисија уверена да неће успети да обезбеди избор, приступају попуњавању слободних судијских места, у року који одреди Савет безбедности, одабирањем између оних кандидата који су били изабрани или у Генералној скупштини или у Савету безбедности (чл. 12, став 3); да при попуњавању слободних судијских места на тај начин, у случају једнаке поделе гласова међу судијама, одлучује глас најстаријег судије (чл. 12, став 4. Статута);

д) да се упражњена судијска места попуњавају на начин који је прописан за први избор;²⁶

ђ) да члан Суда изабран да замени члана чији мандат није истекао обавља дужност до истека рока који је преостео његовом претходнику (чл. 15. Статута).

Положај судија

Иако је Међународни суд главни судски орган Уједињених нација, он је „замењен као потпуно независан орган међународне заједнице“.²⁷

²⁶ Упражњена судијска места попуњавају се тако што генерални секретар УН, у року од месец дана по упражњењу судијског места, упути позиве члановима Сталног арбитражног суда, односно члановима одређених националних група (чл. 5. Статута) да, у одређеном року, преко националне групе приступе предлагању кандидата за чланове Суда, с тим што датум избора чланова Суда утврђује Савет безбедности (чл. 14. Статута).

²⁷ Др С. Аврамов, *исто*, стр. 315 и 316.

То значи да су и судије Суда потпуно независне у обављању њихових дужности. Постоји више одредаба Статута из којих произилази независност и, у вези с тим, посебан положај судија Међународног суда. То су одредбе које се односе на: давање свечане изјаве; немогућност вршења политичких, управних и других функција; немогућност вршења послова заступања, саветника или адвоката; немогућност учествовања у решавању спорова у којима је судија раније учествовао било у којем својству; немогућност опозивања са судијске дужности; дипломатске привилегије и имунитети; обавештавање о разлозима за изузеће и судије *ad hoc*.

Свечана изјава. Чланови (судије) Суда при ступању на судијску дужност дају свечану изјаву „да ће сва овлашћења вршити непристрасно и савесно“. Та изјава се даје на свечаној седници Суда (чл. 20. Статута).

Немогућност вршења политичких, управних и других функција и занимања (чл. 16. Статута). „Ниједан члан Суда не може вршити никакву политичку или управну функцију, нити се посветити неком другом занимању професионалне природе“.

Немогућност вршења послова заступања, саветника или адвоката (чл. 17, став 1. Статута). „Ниједан члан Суда ни у једном спору не може да дела као заступник, саветник или адвокат“.

Немогућност учествовања у решавању спорова у којима је судија раније учествовао било у ком својству (чл. 17, став 2. Статута). Ниједан члан Суда „не може да учествује у решавању неког спора у коме је раније суделовао“ као: заступник, саветник или адвокат једне од странака у спору, члан домаћег или међународног Суда, члан анкетне комисије или учесник у било којем другом својству.

Немогућност опозива (чл. 18, став 1. Статута). „Ниједан члан Суда не може бити опозван са своје дужности, осим ако је по једнодушном мишљењу осталих чланова престао да испуњава услове“.

Дипломатске привилегије и имунитети (чл. 19. Статута). „При вршењу судијске дужности, чланови Суда уживају дипломатске привилегије и имунитете“.

Обавештавање о разлозима за изузеће. Ради објективизованог учешћа судија у решавању спорова који су изнети пред Међународни суд Статутом (чл. 24) предвиђена је обавеза:

а) члана (судија) Суда да обавести председника Суда о постојању посебних разлога због којих сматра да не треба да учествује у решавању одређеног спора (дакле, због којих треба да буде изузет из суђења у том спору);

б) председника Суда да обавести члана (судија) Суда за кога сматра да „из неког посебног разлога не треба да учествује у решавању одређеног спора“.

Ако у неком од таквих случајева дође до неслагања између судије који треба да буде изузет и председника Суда, „ствар се решава одлуком Суда“.

Судије *ad hoc* (чл. 31. Статута). Судије Међународног суда држављани држава странака у спору пред Судом задржавају право да суде у тим споровима.

Ако Суд уврсти у судско веће судију који је држављанин државе која је странка у спору, свака друга држава – странка у том спору може (има право) да изабере једно лице које ће судити (заседати у својству судије) као судија *ad hoc*. Избор таквог лица ће се обављати, првенствено, међу лицима која су била предложена као кандидати за чланове Суда а нису изабрани од стране Генералне скупштине и Савета безбедности; дакле, из реда лица која су, по позиву генералног секретара УН, предложиле националне групе Сталног арбитражног суда, односно држава које су чланице УН а нису представљене у Сталном арбитражном суду.

На исти начин се бира судија *ad hoc* у случају да Суд у судско веће не уврсти ниједног судију који је држављанин странака у спору. Тада, према одредбама чл. 31, став 3. Статута Суда, свака странка у спору „може приступити избору једног судије“ који ће учествовати у раду судског већа. Наведени начин избора судија не примењује се на случајеве у којима се образују судска одељења. У тим случајевима, уместо избора судија *ad hoc* и њиховог укључивања у рад судског већа, председник Суда „ће замолити једног или ако је потребно двојицу чланова Суда који сачињавају одељење да уступе место члановима Суда који су држављани заинтересованих страна у спору, а ако таквих нема, или ако нису у стању да присуствују, судијама које парничне странке посебно изаберу“. Уколико више странака у спору има исти интерес, оне се, приликом примене те одредбе Статута, сматрају као једна странка у спору („О свакој сумњи у том погледу одлучује Суд“).

Судије *ad hoc* морају да испуњавају већину услова постављених за сталне судије, и то у погледу: 1) моралних и стручних квалитета; 2) немогућности учествовања у решавању спорова у којима су раније учествовали било у којем својству; 3) давања свечане изјаве при ступању на судијску дужност, и 4) обавештавања о разлозима за изузеће.²⁸

Надлежност Суда

Странке у спору

У чл. 34, став 1. Статута Суда одређено је да странке у споровима пред Међународним судом могу бити само државе. То значи да се као странке у спору не могу појавити појединци, групе појединаца или поједине корпорације; појединци или групе појединаца, ако су оштећени од стране неке државе, своја права могу остваривати само преко државе чији су држављани, а корпорације своја права остварују посредством државе у којој су регистроване.²⁹

²⁸ Видети о избору и положају судија.

²⁹ Др С. Аврамов, *исто*, стр. 316.

Странке пред Судом не могу бити ни међународне организације, иако се оне сматрају субјектима међународног права. Међутим, у ставу 2. чл. 34. Статута предвиђено је да „Суд, зависно од свог Правилника и у складу с њим, може тражити од јавних међународних организација обавештења у вези са споровима који су пред њим, и примаће таква обавештења која му буду постављале такве организације по властитој иницијативи“. Такође, кад се „у спору пред Судом постави питање тумачења уставног акта неке јавне међународне организације, или једне међународне конвенције закључене на основу њега“ (на основу уставног акта за чије се тумачење поставило питање), „секретар ће о томе обавестити односну јавну међународну организацију и доставиће јој у препису целокупан писмени поступак“.³⁰ Међународне организације се могу јавити пред Судом само кад, у смислу чл. 96. Повеље и чл. 65. до 67. Статута, од Суда траже саветодавно мишљење о одређеном правном питању.³¹

Међународни суд је доступан државама странама Статута Суда, а може бити доступан и осталим државама (дакле, државама које нису стране Статута) под условима које одреди Савет безбедности Уједињених нација. Те услове Савет безбедности одређује зависно од одредаба садржаних у важећим уговорима, али они „ни у ком случају не смеју стављати странке у спору у неравноправан положај пред Судом“ (чл. 35, став 2. Статута). Кад је странка у неком спору држава која није члан Уједињених нација, „Суд ће утврдити износ који је та странка дужна да положи на име трошкова Суда“. То не важи за државу која учествује у сношењу трошкова Суда.

Спорови на које се простире надлежност Суда

Надлежност која извире из Повеље и Статута Суда. Надлежност Међународног суда се простире на све спорове које пред њега изнесу странке у спору. Исто тако, Суд је надлежан за решавање свих спорова (случајева) посебно предвиђених у Повељи УН или важећим уговорима и конвенцијама (чл. 36, став 1. Статута).

Изјаве о прихватању обавезне надлежности Суда. Како произилази из одредаба става 2. чл. 36. Статута, државе стране Статута Суда могу у свако доба изјавити да признају надлежност суда *ipso facto* и без посебног споразума, према свакој држави која прими исту обавезу, у свим споровима који се односе на:

- а) тумачење неког уговора;
- б) свако питање међународног права;
- в) постојање било које чињенице која би, ако се утврди, представљала кршење неке међународне обавезе;

³⁰ Иако се у Статуту Суда не дефинише ближе појам јавне међународне организације, из контекста његових одредаба се закључује да се под тим појмом подразумевају све међународне организације које се сматрају субјектима међународног права (др С. Аврамов, *исто*, стр. 317).

³¹ Видети о саветодавном мишљењу Суда.

г) природу или обим обештећења због кршења неке међународне обавезе.

Изјаву о признавању обавезне надлежности Међународног суда државе стране Статута Суда могу дати: безусловно, под условима реципроцитета од већег броја држава или само одређених држава, или за одређено време. Такве изјаве се депонују код генералног секретара Уједињених нација, који њихове копије доставља странама Статута и секретару Суда. „Изјаве дате по члану 36. Статута Сталног суда међународне правде, а које су још на снази, сматраће се, међу странама овог Статута, као прихватање обавезне надлежности Међународног суда до истека његовог рока трајања и сагласно њиховим одредбама“ (став 5. чл. 36. Статута Суда).

Спор о надлежности Суда. У случају спора о надлежности Суда (о томе да ли је Суд надлежан за решавање неког спора), одлуку о томе доноси Суд.

Надлежност Суда за спорове за које су били надлежни други судски органи. Одредбама чл. 37. Статута предвиђено је да је Међународни суд надлежан да решава спорове кад се год неким важећим уговором или конвенцијом предвиђа изношење неког питања пред: суд који је требало да образује Друштво народа или пред Стални међународни суд правде. Таквим одредбама Статута Суда обезбеђује се континуитет у постојању и деловању међународних судских органа.³²

Међународноправна акта на основу којих Суд решава спорове

Међународни суд, како је то утврђено одредбама чл. 38. Статута, спорове који су му поднети решава сагласно међународном јавном праву. При томе, Суд примењује:

а) међународне конвенције – опште и посебне, којима се установљавају правила „изричито призната од држава у спору“;

б) међународни обичај, као доказ опште праксе прихваћене као право;

в) општа правна начела која признају цивилизовани народи;

г) судске одлуке и доктрину најпозванијих стручњака јавног права разних народа, под условима утврђеним одредбама чл. 59. Статута Суда,³³ као помоћно средство за утврђивање правних правила.

Одређујући да Суд, при решавању спорова, примењује наведена правна правила, Статут Суда „не прејудицира право Суда да један спор решава *Ex aequo et bono*“ (на основу онога што је правилно и добро), „ако странке у спору на то пристану“.

³² Видети уводне напомене о Међународном суду.

³³ Ради се о судским одлукама које имају обавезну снагу само према странкама у спору и у односу на „тај посебан случај“.

Поступак пред Међународним судом прописан је Статутом и Правилником Суда. Статутом Суда се прописују основна начела поступка, а Правилником се та основна начела детаљније разрађују.

Поступак који је (у начелу) прописан Статутом Суда обухвата:

- а) нека општа питања;³⁴
- б) расправу и доказе пред Судом;³⁵
- в) пресуду.³⁶

Општа питања поступка

Службени језици Суда. Службени језици Међународног суда су француски и енглески језик. Спор се расправља и пресуда изриче на једном од та два језика на основу договора странака у спору. У недостатку споразума странака о језику који ће бити кориштен у поступку пред Судом, свака странка у спору може се у поступку служити језиком којим хоће. У том случају, Суд изриче пресуду на француском и енглеском језику, истовремено, и одређује који ће се од та два текста пресуде (текст на француском или текст на енглеском језику) сматрати веродостојним. На тражење било које од странака у спору Суд ће одобрити употребу и другог језика, осим француског и енглеског, којим ће се та странка служити у спору пред Судом.

Начин изношења спорова пред Суд. Зависно од случаја, спорови се износе пред Суд: саопштењем компромиса закљученог између странака у спору или писаном тужбом упућеном секретару Суда. Поводом спора изнесеног пред Суд на један од тих начина секретар Суда:

- примљену тужбу одмах саопштава свим заинтересованим;
- преко генералног секретара УН обавештава чланове Уједињених нација, као и све друге државе, које су овлашћене да се појаве пред Судом.

Привремене мере. Ако сматра да околности то захтевају, Суд је овлашћен да укаже на све привремене мере које треба предузети ради обезбеђења права једне или друге странке у спору. Обавештење о

³⁴ То су питања која се тичу службеног језика Суда (чл. 39), начина изношења спорова пред Суд (чл. 40), привремених мера ради обезбеђења странака у спору (чл. 41), представљања странака пред Судом (чл. 42), делова поступка пред Судом (чл. 43) и уручење саопштења другим лицима (чл. 44).

³⁵ То подразумева: руковођење расправом (чл. 45), јавност расправе (чл. 46), записник о расправи (чл. 47), наређења и налоге Суда у поступку (чл. 48), позивање странака да поднесу исправе и пруже објашњења (чл. 49), поверавање спровођења истраге или извршења вештачења (чл. 50), постављање питања сведоцима и вештацима (чл. 51), одбијање пријема доказа (чл. 52), захтев за одлучивање због изостанка странке у спору (чл. 53) и завршетак расправе и доношење одлуке (чл. 54. и 55).

³⁶ Подразумева: садржај пресуде (чл. 56), одвојено мишљење судија (чл. 57), потписивање пресуде (чл. 58), обавезност пресуде (чл. 59), коначност и жалбу (чл. 60), обнову поступка (чл. 61), умешање у спор (чл. 62. и 63) и трошкове странака у спору (чл. 64).

предложеним привременим мерама Суд одмах доставља странкама у спору и Савету безбедности Уједињених нација.

Представљање странака у спору. Странке у спору представљају заступници, којима пред Судом могу помагати саветници и адвокати. Заступници, саветници и адвокати странака у спору уживају привилегије и имунитет потребне за обављање њихових дужности.

Делови поступка. Одредбама чл. 43. Статута предвиђено је да се поступак пред Судом састоји од писменог и усменог поступка.

Писмени поступак се састоји из достављања Суду и странкама у спору: поднесака и противподнесака; одговора на поднеске, односно противподнеске (ако је то потребно), и свих доказних списа и исправа. Достављање свих тих писмена обавља се преко секретара Суда, и то по редоследу и у роковима које одреди Суд. Свака исправа коју Суду поднесе једна странка у спору биће достављена, у овереном препису, другој странци у спору.

Усмени поступак обухвата саслушање пред Судом: сведока, вештака, заступника, саветника и адвоката.

Уручење саопштења другим лицима. Сва саопштења другим лицима, осим заступницима, саветницима и адвокатима, Суд уручује преко владе државе на чијој територији саопштење треба да се уручи (Суд се, наиме, обраћа влади те државе). На исти начин Суд поступа и кад треба да се предузму „кораци ради прибављања доказа на лицу места“.

Расправа и докази

Руковођење расправом. Расправом руководи председник Суда. Ако је он спречен да председава, заседању Суда председава, односно руководи расправом потпредседник, а ако су спречени и председник и потпредседник, заседању Суда председава најстарији присутни судија Суда.

Јавност расправе. По правилу, расправа пред Судом је јавна. Суд може другачије одлучити (да се јавност искључи), као и странке у спору.

Записник о расправи. На свакој расправи пред Судом води се записник, који потписују секретар и председник Суда (односно председавајући). Само је тај записник веродостојан.

Наређења и налози Суда. Суд издаје наређења за вођење поступка. Такође, Суд одређује: облик и време у којима су странке у спору дужне да дају завршну реч и предузима све мере у вези с извођењем доказа.

Позивање странака да поднесу исправе и да пруже објашњења. Суд може, и пре почетка расправе, да позове заступнике странака у спору да поднесу сваку исправу или да пруже свако објашњење. Одбијање заступника да поступе по тражењу Суда уноси се у записник о расправи.

Поверовање извођења истраге или извршења вештачења. Суд може, у свако доба, сваком појединцу, телу, надлештву, комисији или другој организацији коју изабере, поверити да спроведе истрагу или да изведе вештачење.

Постављање питања сведоцима и вештацима. Сведоцима и вештацима се, у току расправе пред Судом, постављају сва питања значајна за решење спора. То се чини „под условима које Суд утврђује у Пословнику поменутом у члану 30“ Статута.

Одбијање пријема доказа. Пошто Суд прими доказе и изјаве сведока у року одређеном у ту сврху, може одбити да прими сваки даљи писани доказ који би једна од странака у спору желела да му поднесе. То неће учинити ако на пријем понуђених доказа пристане друга странка у спору.

Захтев за одлучивање због изостанка странке у спору. Кад се једна од странака у спору не појави пред Судом, или пропусти да брани своју ствар, друга странка у спору може тражити од Суда да одлучи у корист њеног захтева. Пре него што донесе одлуку у корист странке која је такав захтев поставила, Суд је дужан да, пре свега, утврди да је, у смислу чл. 36. и 37. Статута Суда, надлежан за решавање спора и да је захтев стварно и правно основан.

Завршетак расправе и доношење одлуке. Кад, под руководством Суда, заступници, саветници и адвокати заврше своја излагања о спорном питању, председник Суда објављује да је расправа завршена. Потом се Суд повлачи на већање о одлуци. Већање Суда је тајно и остаје тајно. Све одлуке Суд доноси већином гласова присутних судија. У случају једнаке поделе гласова, одлучујући глас има председник Суда или судија који га замењује.

Пресуда

Садржај. Пресудом Суда се утврђују разлози на којима је она заснована. Поред тога, пресуда садржи и имена судија који су учествовали у доношењу одлуке Суда.

Одвојено мишљење судија. Ако пресуда, у целини или делимично, не представља једнодушно мишљење судија, сваки судија је овлашћен да да одвојено мишљење.³⁷

Потписивање и саопштавање пресуде. Пресуду потписују председник и секретар Суда. Пресуда се чита на јавној седници Суда пошто се о томе уредно обавесте заступници странака у спору.

Обавезност. Одлука (пресуда) Суда има обавезну снагу само према странкама у спору; обавезна је само у односу на случај који је предмет спора.

Коначност и жалба. Пресуда Суда је коначна; против ње није допуштена жалба. У случају спора о значењу или домашају пресуде, Суд даје тумачење на захтев било које странке у спору.

Обнова поступка. Поступак који је окончан судском пресудом може бити обновљен само по посебном захтеву „Захтев за обнову поступка може бити поднет само кад се заснива на открићу неке чињенице од

³⁷ „Судија који не дели мишљење већине, може у писаној форми, да изложи своје мишљење, које се као одвојено мишљење судије прилаже целокупном материјалу“ (др С. Аврамов, исто, стр. 320 и 321).

одлучујућег значаја, која пре изрицања пресуде није била позната ни Суду ни странци у спору која захтева обнову, под условом да такво непознавање није последица немарности“.

Захтев за обнову поступка мора се поднети најдоцније у року од шест месеци од дана открића чињенице која раније није била позната. Ниједан захтев за обнову поступка не може се поднети по истеку десет година од дана доношења пресуде. Поступак за обнову отвара се одлуком Суда, којом се изричито утврђује постојање нове чињенице, уз признање (констатацију) да та чињеница чини спор подложним обнови и изјављује да се по том основу захтев за обнову уважава. Суд може захтевати извршење пресуде пре него што одобри обнову поступка.

Умешање у спор. Држава која сматра да у неком спору, који је пред Међународним судом, има правни интерес који може бити угрожен пресудом Суда, може поднети захтев да јој се одобри умешање (да се умеша) у спор. Одлуку о одобрењу умешања у спор доноси Суд.

Ако је пред Судом спор који се односи на тумачење неке конвенције чије су стране уговорнице и државе које нису странке („заинтересоване“) у спору, секретар Суда ће све такве државе, без одлагања, обавестити о покренутом спору. Свака тако обавештена држава има право да се умеша у спор (поступак). Коришћење тог права подразумева да је тумачење конвенције које је садржано у пресуди Суда обавезно и за државу која је захтевала да се умеша у поступак.

Трошкови странака. Статутом Суда је предвиђено да у спору пред Судом свака странка сноси своје трошкове. То је правило, али Суд може и другачије да одреди.

Саветодавно мишљење Суда

Одредбама Повеље Уједињених нација (чл. 96) и Статута Суда (чл. 65. до 67) утврђена су овлашћења и поступак за давање саветодавног мишљења Међународног суда. Према тим одредбама, Суд може давати саветодавно мишљење о сваком правном питању. Такво мишљење Суда може тражити Генерална скупштина или Савет безбедности Уједињених нација. „Други органи Уједињених нација и специјализоване установе које Генерална скупштина може у свако доба на то да овласти, такође могу тражити од Суда саветодавно мишљење о правним питањима у оквиру њихове делатности“ (чл. 96. Повеље). Тражење саветодавног мишљења мора се Суду поднети писаним захтевом, који садржи тачне податке о питању о којем се мишљење тражи, уз подношење и свих исправа „којима се то питање може расветлити“. О поднетом тражењу саветодавног мишљења секретар Суда „одмах обавештава све државе које су овлашћене да се појављују пред Судом“. Исто тако, секретар Суда, посебним и непосредним саопштењем, обавештава сваку државу или међународну организацију, за коју Суд или, ако Суд не заседа, његов председник сматра:

– да је у стању да пружи податке о питању о којем се тражи саветодавно мишљење;

– да је Суд спреман да у року који одреди његов председник прими писане изјаве или да, на јавној седници која ће се у ту сврху одржати, саслуша усмене изјаве у вези с питањем о којем се тражи саветодавно мишљење Суда.

Ако држава која је овлашћена да се појављује пред Судом не прими посебно саопштење у изложеном смислу, она може да изрази жељу да Суду поднесе писану изјаву или да буде саслушана од стране Суда, о чему ће Суд одлучити.

Државама и организацијама које су поднеле писане или усмене изјаве, или једне и друге, „биће допуштено да стављају примедбе на изјаве које су учиниле друге државе или организације у облику, обиму и у роковима које у сваком поједином случају одређује Суд, или, ако он не заседава, председник“. Да би државе и организације могле да стављају примедбе на изјаве других држава или организација секретар Суда им правовремено саопштава изјаве других држава или организација (став 4. чл. 36. Статута Суда).

Своја саветодавна мишљења Суд проглашава на својој јавној седници пошто су претходно обавештени генерални секретар Уједињених нација и представници УН, осталих држава и међународних организација којих се саветодавно мишљење Суда непосредно тиче.